

Ter nagedachtenis aan mijn vriend Theo van der Merwe

K.A. Brill
AMSTELVEEN

Voor Nederlandse begrippen ver van Amsterdam, bestudeerde ik in Groningen de geschriften van Vollenhoven. Prof. K.J. Popma wees op zijn colleges reformatorische wijsbegeerte op het belang van diens werk. Vollenhovens werk boeide me en ik maakte op grond daarvan drie grote kaarten, met een overzicht van de perioden van de wijsbegeerte en de verschillende denktradities.

In Amsterdam kwam ik telkens een maal per jaar op de Jaarvergadering van de vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte. Hier probeerde ik in contact te komen met studenten die geïnteresseerd waren in Vollenhovens werk. En zo ontmoette ik Theo. Ik liet hem mijn drie grote kaarten zien en Theo bleek hoogst verbaasd. “Hoe heb je die gemaakt?” “Nou, op grond van Vollenhovens publicaties.” Toen hoorde ik voor het eerst dat er in een kleine kring van Vollenhovens studenten een boek bestond *Schematische Kaarten* dat veel uitvoeriger was. Een boek met 52 kaarten en een uitvoerig personenregister. Het was als interne publicatie helaas slechts bestemd voor een kleine kring van oudere studenten en het was uitverkocht. Maar dank zij Theo kreeg hij voor mij van Vollenhoven het laatste exemplaar. Dit werd me overhandigd op 3 januari 1964. Met dit kostbare boek keerde ik terug naar Groningen.

Later bleek me dat Theo als assistent van Vollenhoven voor dit boek van doorslaggevende betekenis was geweest. Hij had het idee, en overtuigde Vollenhoven van de noodzaak van deze uitgave. Theo had de kaarten op basis van de gegevens van Vollenhoven met zorg gereed gemaakt. En achterin staat:

Register bewerkt door N.T. van der Merwe (M.A. Hons. – B.A.).

Juist deze interne uitgave bleek voor mij van doorslaggevende betekenis om Vollenhoven beter te begrijpen en zo verder te komen met de studie van deze methode.

In 1966, na het emeritaat van Vollenhoven, kreeg ik een betrekking bij de Vrije Universiteit. Vollenhoven gaf daar na zijn emeritaat ongeveer eens per maand een privatissimum, een soort college voor een kleine groep geïnteresseerden. Na zijn overlijden werden zijn laatste publicaties uitgegeven als *Vollenhoven's laatste werk: 1970-1975*.¹ Voorin staat geschreven:

Opgedragen aan N.T. van der Merwe die in 1962 de eerste druk van de *Schematische Kaarten* gereed maakte, en aan A. Tol die zeventien jaren later de tweede herziene druk publiceerde.

Vollenhovens onderzoek ging ook na 1962 verder en de *Schematische Kaarten* kregen intern diverse wijzigingen en aanvullingen, ook voor de latere tijd. De editie van A. Tol ging echter tot 500 n.C. Daardoor werd het mogelijk en gewenst om na het overlijden van Vollenhoven alsnog een complete herziene officiële uitgave te verzorgen. Deze verscheen in 2000 onder redactie van K.A. Bril en drs. P.J. Boonstra, afkomstig uit Noord-Amerika. Zonder Theo's aandrang bij Vollenhoven voor de eerste uitgave en zijn bemiddeling voor een exemplaar voor mij zou deze herziene uitgave niet zijn verschenen.

Het viel niet mee om van Vollenhoven een tekst voor publicatie te verkrijgen. Dat merkte ook de bibliothecaris van de VU, dr. J. Stellingwerff.

In 1962 werd door de uitgeverij Buijten en Schipperheijn de serie *Christelijk Perspectief* aangekondigd. De folder vermeldde: "De redactie berust bij dr. J. Stellingwerff, Bibliothecaris van de Vrije Universiteit te Amsterdam, en wetenschappelijk secretaris van de Stichting bijzondere leerstoelen in de Calvinistische wijsbegeerte." Voor 1962 worden twee boeken, nl. van Dooyeweerd en van Van Riessen aangeboden, en voor 1963 van Vollenhoven *Woordenboek der wijsbegeerte, I*. Het betrof artikelen van Vollenhoven uit de *Oosthoeks Encyclopedie*. Begin 1962 waren er 9 van de 16 delen van de encyclopedie verschenen. Het boek kwam er niet, later besloot Vollenhoven dat de tekst eerst moest worden herzien.

---

1 Vollenhoven, D.H. Th. 1982. *Vollenhoven's laatste werk: 1970-1975*. Amsterdam: VU Boekhandel.

Omstreeks 1969 kwam er een nieuwe kans door de komst van Vollenhovens oud-assistent N.T. van der Merwe, senior lector filosofie in Potchefstroom Zuid-Afrika, zoals B.J. van der Walt schrijft (*Die Kerkblad Potchefstroom*, Maart 2005, p. 33): “Sy oorsese studietyd (1960-1964) word in 1969-1970 met ’n tweede studieverblyf in Nederland opgevolg.” Op 6 oktober werd door K.A. Brill aan Stellingwerff geschreven: “Mede namens de heer Van der Merwe kan ik U de verheugende mededeling doen dat Professor Vollenhoven toegestemd heeft dat de artikelen van hem in *Oosthoeks Encyclopedie* apart uitgegeven worden. Dit is gebeurd na lang aarzelen.” Theo was de enige die Vollenhoven kon overtuigen om de tekst beschikbaar te stellen. Zo ontstonden toen in onderling overleg verdere plannen.

Elf jaar na de eerste verscheen er nu een nieuwe aankondiging. Bij het eerste deel van de reeks *Christelijk Perspectief*, onder een nieuwe redactie, schreef de secretaris Stellingwerff, al op 12 nov. 1974: “Voor 1975 stelt de redactie in het vooruitzicht een werk dat reeds in 1962 werd aangekondigd: het Filosofisch woordenboek van prof. dr. D.H. Th. Vollenhoven.” Door de secretaris werd hieraan toegevoegd: “Dit boek zal worden ingeleid door drs. A. Tol en van registers worden voorzien door drs. K.A. Brill.” Zo slaagde Theo er in de impasse te doorbreken en raakte ik betrokken bij het *Wijsgerig Woordenboek*.

Door allerlei factoren kwam het project toch weer op de lange baan. Inmiddels waren de kosten voor een dergelijke uitgave sterk gestegen met risico’s voor de uitgever. Maar er kwamen tevens nieuwe goedkopere technische mogelijkheden ter beschikking. Zo begonnen Brill en Boonstra na de uitgave van de Schematische Kaarten met het *Wijsgerig Woordenboek*. Alle teksten uit de *Oosthoek* werden stuk voor stuk gescand en vervolgens bewerkt. Helaas moest Boonstra tegen het einde van het project zijn medewerking beëindigen.

Het is de bedoeling dat *D.H. Th. Vollenhoven: Wijsgerig Woordenboek* in 2005 verschijnt.² Ook hier leverde Theo op de achtergrond een essentiële bijdrage.

---

2 Dié woordeboek het intussen wel onder redaksie van K.A. Brill verskyn by De Zaak Haes (Amstelveen).

Een kwart eeuw na de dood van Vollenhoven konden alsnog drie boeken van hem verschijnen die nog nooit, of in deze vorm niet, beschikbaar waren geweest en die tezamen een trilogie vormen:

VOLLENHOVEN, D.H. Th. 2000. Schematische Kaarten: wijsgerige concepties in probleemhistorisch verband. Bewerkt door dr. K.A. Bril en drs. P.J. Boonstra. Amstelveen: De Zaak Haes. ISBN 90-805180 2 6.

VOLLENHOVEN, D.H. Th. 2005. Wijsgerig woordenboek. Red. dr. K.A. Bril. Amstelveen: De Zaak Haes. ISBN 90-77157-042.

VOLLENHOVEN, D.H. Th. 2005. De probleemhistorische methode en de geschiedenis van de wijsbegeerte. Red. K.A. Bril. Amstelveen: De Zaak Haes. ISBN 90-77157-034.

In 2005 in Engelse vertaling als:

VOLLENHOVEN, D.H. Th. 2005. The problem-historical method and the history of philosophy. Ed by K.A. Bril. Translated by John de Kievit, Stefan Francke, J. Glenn Friesen and Robert Sweetman. Amstelveen: De Zaak Haes. ISBN: 90 77 157 050

Zonder de inspiratie en bemiddeling van Theo had de redactie niet aan dit werk kunnen beginnen; terwijl voor het eerste en tweede boek Theo essentieel voorwerk heeft verricht, drie boeken die tezamen een trilogie van het werk van Vollenhoven vormen

Het is met erkentelijkheid dat ik deze achtergrond hier heb mogen vertellen, ter nagedachtenis aan mijn vriend Theo van der Merwe.